[1] לפתח חטאת רובץ ושטן מאי אמר א"ל שטן ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני ממאי [א] אמר רמי בר חמא השטן בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי תלת מאה ושיתין וארבעה יומי אית ליה רשותא לאסטוני ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני: **מתני'** [ב] א בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין לפניו בין לאחריו וביוה"כ מחצות וברגלים מאשמורה הראשונה ולא היתה קריאת הגבר מגעת עד שהיתה עזרה מלאה מישראל: **גמ'** תנן התם [ג] ב אברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות יחזיר ומועלין בהן לאחר חצות לא יחזיר ואין מועלין בהן מנה"מ אמר רב כתוב אחד אומר [2] כל הלילה והקטיר וכתוב אחד אומר [3] כל הלילה והרים הא כיצד חלקהו חציו להקטרה וחציו להרמה מתיב רב כהנא [ד] בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו בין מלפניו בין מלאחריו וביום הכפורים מחצות וברגלים מאשמורה הראשונה

ואי

לפתח חטאת רובץ. יצה"ר מחטיאו בעל כרחו: **מתני' תורמין את המזבח.** הדשן שהוא חותה מן הדשן במחתה פעם אחת בין רב למעט ובלבד שלא יפחות ממלא קומץ ונותנו במזרחו של כבש ונבלע במקומו שנאמר (ויקרא ו) והרים את הדשן וגו' ושמו אצל המזבח וילפינן לקמן (ט) מוהרים ממנו בקומצו והיא היתה תחילת עבודת שחרית בהשכמה: **סמוך לו.** סמוך לקריאת הגבר לפני קריאתו או לאחריה: **ביוה"כ.** תורם מחצות: **וברגלים מאשמורה הראשונה.** שהיא בשלישית הלילה כדאמר במסכת ברכות (דף ג.) ג' משמרות הוי הלילה. ובגמרא (י) מפרש טעמא דכולהו: **ולא היתה קריאת הגבר מגעת.** ברגלים עד שהיתה העזרה מלאה מישראל המביאין קרבנותיהן להיות מזומנים להקריבן אחר התמיד מיד: **גמ' אהיכא קיימי'.** איני יודע לפרשה ונ"ל דה"ג תנן התם אברים שפקעו כו' והיא משנה במס' זבחים (דף פו.) ומתוך פקיעותן קופלין ונופלין מן המערכה: **קודם חצות.** לילה: (א) **ומועלין בהן.** וקודם חצות אינו חשוב עיכול באבר שיש בו עדיין ממש לפיכך צריך להחזירו למערכה וכיון שלא נעשית כל מצותן קדשי ה' קרינן ביה ואית ביה מעילה לנהנין ממנו: **אחר חצות.** אין צריך להחזיר (בו) שהחצות עושה עיכול באברים שמשלה בו האור ואע"פ שיש בו ממש כדיליף לה לקמיה: **ואין מועלין בהן.** כדקיי"ל (פסחים דף ס.) (ב) שנעשית מצותו אין מועלין בו כיון דלית ביה צורך גבוה לא קרינן ביה קדשי ה' ובמעילה כתיב (ויקרא ה) וחטאה בשגגה מקדשי ה': **מנה"מ.** דחצות עושה עיכול: **כל הלילה והקטיר.** היא העולה על מוקדה כל הלילה אלמא כל הלילה מצוה להיות על מוקדה אלמא כל לילה הויא הקטרת אברים ואפי' (ג) מה שעל המוקד אם פקע: **וכתוב אחד אומר כל הלילה והרים.** דסמיך ליה להאי קרא ולבש הכהן מדו בד והרים (ד) הדשן אלמא כל הלילה הוא חשיב כעיכול וקרי בשר העולה דשן משמשלה בו האור וכשר להרימו: **חציו להקטרה.** שאינו עיכול ואם פקעו צריך להחזיר להקטיר וחציו להרמה מחצות ולהלן קרוי דשן אלמא חצות משויא ליה עיכול:

ומאי

אהיכא קיימינן אהא דתנן וכו'. רש"י לא גרס ליה אלא הכי גרס תנן התם ול"נ לפרש אהיכא קיימי' כלומר על איזו תרומה קאי ע"כ לא קאי על תרומת הדשן דההיא פשיטא דהיתה כל שעה סמוך לבקר דפשטיה דקרא משמע הכי על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר וגו' והדר כתיב והרים את הדשן אלא בתרומה אחריתי איירי מתני' והיינו דקאמר אהא דתנן אברים שפקעו מנא הני מילי וכו' עד חלקהו חציו להקטרה וחציו להרמה וכדפרישית לקמן בשם רי"ץ הבחור דחצות עושה אותן האברים עיכול שלכתחילה יכול להרימם ולהסירם לתפוח וקרי ליה הרמ' ובההיא תרומה איירי מתני' (ו)[ולא שיעשה מהן הרמה דהא דשן כתיב אלא כדפרישי' שאם ירצה יאספנו לתפוח כדי להוציאם חוץ למחנה אבל אם רוצה להניחן במקום המערכה כדי למרק מצותן שיהא עצמן ראוין להרמת הדשן עדיין מצותן עליהן ולכך תנן יחזיר דמסתבר לחסר מהן מירוק מצותן עדיין כיון דאין ראוין לתרומת הדשן] והא דקאמר חציו להקטרה וחציו להרמה לאו דוקא אלא לישנא דמתני' נקט דקתני קודם חצות יחזיר ועיקר מילתיה דרב עלה איתמר ומדאורייתא אין קצבה לדבר אלא כל אימת דהוו שרירי מותר להרימן ולהוליכן לתפוח כפי הצורך דלא מסרן הכתוב אלא לחכמים כמו שנראה להם להקריב לפנות המערכה כדי לחזור ולסדרה כפי מאי דנפישי קרבנות היום שתהא המערכה מזומנת להקטיר עליה בעלות הבקר ורב כהנא פריך עלה ומי ס"ד דאורייתא היכי מקדמינן וכו' דמשמע ליה דמדאורייתא חלקהו ממש חציו להקטרה וכו' ולא כדקא ס"ד מעיקרא דלא מסרן הכתוב אלא לחכמים אלא א"ר יוחנן מתני' כפשטיה אתרומת הדשן ודקשיא לך והא בפשטיה דקרא משמע דהיתה בבקר מהאי קרא נפקא לן דניתן רשות להקדימה ולאחרה כמו שירצו מדכתיב עד בקר והרים תן בקר לבקרו של לילה ומדלא פירש כמה לא מסרן הכתוב אלא לחכמים ובפ' המזבח מקדש (זבחים דף פו.) דקאמר רב כי הכא חציו להרמה משמע ליה לפי המסקנא דהכא דמוקמינן מתני' בתרומת הדשן דלא לימן טעם נמי לתרומת הדשן מ"ט וזמנין הכי הלכך פריך רב כהנא התם כי הכא אלא א"ר יוחנן תרומת הדשן מקרא דעד בקר נפקא א"נ י"ל אלא א"ר יוחנן קרא קמא כולו להקטרה וכולו להרמה כדשן מעוכל ושרירי דאמרי' בהו חצות עושה עיכול מעד הבקר נפקא תן בקר לבקרו של לילה והיינו חצות: **אברים** שפקעו מעל גבי מזבח כו'. בפרק המזבח (שם דף פו.) פריך ה"ד אי דאית בהו ממש אפי' לאחר חצות נמי ואי דלית בהו ממש אפי' קודם חצות נמי לא ומוקי לה בשרירי מנה"מ וכו' כי הכא ומפ' רש"י התם חציו להרמה ושרירי נמי ראויין להרמה ור"י פי' דלא הוי ראויין להרמה דלאו דשן נינהו אלא חציו להרמה דקאמר כעין הרמה שאין ראויין להקטרה וכן משמע בפ' שני דמעילה (דף ט:) דדייק התם וכן גחלת שפקעה מע"ג המזבח לא יחזיר הא ע"ג מזבח יחזיר ומקשי מינה לרב ומשני שאני גחלת דלית בה ממשא הלכך יחזיר דלא נעשית מצותה משמע דאין ראוי לתרום ממנה א"כ לאחר תרומת הדשן אמאי יחזיר הרי נעשית מצותה מיהו היא גופא קשיא מנא ליה דמיירי לאחר תרומת הדשן דילמא קודם תרומת הדשן איירי דבהא מודה רב דמועלין קודם שנעשה מצותו וי"ל דדומיא דפסולין דקתני בהדיה וכולן שפקעו מעל גבי המזבח לא יחזיר בכל ענין ואפילו קודם חצות ה"נ גחלת איירי בכל ענין ועוד דבסיפא גבי אברים הוא דמפליג אבל בגחלת לא הפליג דעיכול חשיבא ולא שייך בה לשון הקטרה ולא לשון מוקדה דהא כבר מתוקדא וקיימא ומ"מ יחזיר דלאו ראוייה להרמה היא דלא חשיבא דשן ואכתי לא נעשית מצותה הלכך ע"ג מזבח יחזיר דאכתי לא נגמרה מצותה וכי פקעה לא יחזיר דעל מוקדה על המזבח משמע לדבר שצריך יקידה יהא על המזבח לעולם ואפי' פקע אבל דבר שא"צ יקידה לא וא"ת כשמאספין האפר להעלותו לתפוח אין יכולין ליזהר שלא יהו גחלים באפר ואסור להוריד גחלת מן המערכה וכדקאמר במעילה דיחזיר וכ"ש דאסור להוציא וי"ל דמן המעוכלות היה נוטל כדמשמע במס' תמיד שהיה חותה מן המעוכלות הפנימיות ואיכא למימר דהנהו לית בהו משמא אבל גחלת מיה דאית בה משמא בההיא אמרינן דיחזיר והא דקאמר במעילה הוא הדין דאפי' אפר לא בעי למימר דהוי כגחלת ממש אפי' לענין חזרה דגחלת מחזיר לעולם אפי' לאחר תרומת הדשן דאין מעלין אותה לתפוח אלא לענין מעילה קאמר דהויא כגחלת ור"י הבחור מיישב פי' רש"י דחציו להרמה דקאמר אפי' בשרירי לענין זה שהרמת הדשן מתירתן לאוספן לתפוח ולא לענין שיעשה מהן תרומת הדשן דהא דשן כתיב והיינו דקאמר רחמנא והרים את הדשן מחצות כדי להתיר אפי' שרירי דמחצות ואילך חשיבי עיכול ואין ראוים להקטרה ואם ירצה יאספם לתפוח כדי להוציאם מתוך למחנה אבל אם רוצה להניחם במקום המערכה כדי למרק מצותם שיהו ראוין הם עצמם לתרומת הדשן עדיין מצותן עליהן הלכך יחזיר דמסתבר למימר דעדיין חסר מהן מרוק מצוה כיון שעדיין אין ראוין לתרומת הדשן והשתא ניחא דבשעה שהיו מאספים את האפר לא היו צריכין ליזהר מגחלים [אפי'] לוחשות וכן משמע במס' תמיד (דף כח:) דקתני האברים (ח)שנתעכלו מבערב סולקין אותן לצד המזבח וכו' עד התחלו מעלין באפר על גבי תפוח וכו' אלמא דלא היו מסלקין [אלא] האברים שלא נתעכלו אבל גחלים חשיבי עיכול ואפי' לוחשות:

היכי

מסורת הש"ס

א) נדרים לב. ע"ש, ב) [זבחים פו:], ג) זבחים פו., ד) ג"ז שם, ה) [דף כד.], ו) [ע"ב], ז) ת"י, ח) [נ"ל שלא נתעכלו].

◆

תורה אור השלם

1. הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ: בראשית ד ז

2. צַו אֶת אַהֲרֹן וְאֶת בָּנָיו לֵאמֹר זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ: ויקרא ו ב

3. וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי בַד יִלְבַּשׁ עַל בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר תֹּאכַל הָאֵשׁ אֶת הָעֹלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ וְשָׂמוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ: ויקרא ו ג

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קודם חצות לילה יחזיר ומועלין בהן דקודם חצות אינו כו' כל"ל והס"ד: (ב) ד"ה ואין מועלין בהן כדקיי"ל כל שנעשית מצותו: (ג) ד"ה כל הלילה כו' ואפי' אם פקע מה שעל המוקד והס"ד: (ד) ד"ה וכתוב אחד כו' והרים את הדשן אלמא:

◆

רבינו חננאל

לפתח חטאת רובץ. השטן בגימטריא שס"ד עולה והשנה יש בה שס"ה ימים כדי שיעור שמו יש לו רשות להסטין. יום אחד והוא יום כיפור אין לו רשות להסטין. בכל יום תורמין את המזבח בקריאת הגבר או סמוך לו מלפניו או מלאחריו כו'. תנן התם בשחיטת קדשים פרק תשיעי אברים שפקעו מעל גבי המזבח קודם חצות יחזיר ומועלין בהן אחר חצות לא יחזיר ואין מועלין בהן. כלומר כבר עבר זמנם ובטלה קדושתם. מנהני מילי אמר רב כתוב אחד אומר כל הלילה והרים וכתוב אחר אומר כל הלילה והקטיר. ובענין הזה כתובה זו השמועה בשחיטת קדשים בפרק המזבח מקדש באחריתו. פי' קרא דכתיב הכי לא אשכחנן, כי כתיב קרא הכי כתיב, על מוקדה על המזבח כל הלילה, ותני בתורת כהנים. מה אני מקיים לא ילין חלב חגי עד בקר, זהו האמור ללמוד שיהו מעלין מן הארץ האברים שפקעו מעל גבי המזבח כל הלילה [הא מה אני מקיים כל הלילה] שיהא נותנן מבוא השמש והן מתאכלין על גבי המזבח כל הלילה, א"כ מה ת"ל עד בקר, אלא אם אינו ענין לאיכול אברים תנהו ענין לתרומת הדשן, מלמד שתורמין את המזבח כל הלילה. וכיון שהוא מפורש כך בתורת כהנים אמר רב קרא הוא שכל הלילה כשר להקטרה וכשר להרמה, הא כיצד, חלקהו חציו של לילה להקטרה וחציו להרמה.

עין משפט נר מצוה

קו א מיי' פ"ב מהל' תמידין הלכה יא:
קז ב מיי' פ"ו מהלכות מעשה הקרבנות הל' ג ופ"ב מהל' מעילה הלכה יב:

◆

מוסף רש"י

תלת מאה ושתין וארבעה. וימי השנה שס"ה ימים (נדרים לב.). תורמין את המזבח. תרימת הדשן מלא המחתה ונותנו במזרחו של כבש (זבחים פו.). מאשמורה הראשונה. ומשום דנפישי קרבנות ונפיש דשן וצריך להעלותו לתפוח שבאמצע המזבח ולסדר את המערכה בלילה שיוכל לשחוט ולהעלות התמיד בעלות השחר (שם). שפקעו מעל גבי המזבח. לארץ (זבחים פו.). ומועלין בהן. דאכתי כגי מזבח נינהו (שם). ואין מועלין בהן. דכיון דהוו להו כמעוכלין, כדמפרש בגמרא, הוו להו דבר שנעשית מצותו ואין מועלין בו (שם). מנא הני מילי. דבחצות תליא מילתא (שם). כל הלילה והקטיר. על מוקדה על המזבח כל הלילה עד הבקר, דהיינו הקטרה (שם). וכתוב אחד אומר כל הלילה. יסמיך ליה והרים את הדשן, וע"כ אכל הלילה קאי דהא לא כתיב ולבש הכהן מדו בד אלא כל הלילה עד הבקר ולבש והרים, כן שמעתי בסדר יומא (שם). חציו להקטרה. דלא הוי עיכול אי לאו דשן ממש הוא (שם). וחציו להרמה. דאפילו קשין שבהן ראויין להרמה וקריין דשן ומיהו כשר ממש ליכא למימר דמיקרי דשן (שם). מתיב רב כהנא. אדרב דאמר חציו להרמה, דמשמע דקודם חצות לאו שעת הרמה היא אפילו מן הנעשין דשן (שם).

◆

תום' ישנים

תלת מאה ושיתין וארבע. לפי שנות החמה קאמר: בספרי ר"ח גרס תנן התם אברים כו' כמו שפי' בקונטרס: קודם חצות יחזיר כו'. בזבחים מוקי לה בשרירי ולכך קודם חצות יחזיר שעדיין אינו אפר אבל אחר חצות הוי אפר: